

Maria dels Angels Vayreda i Trullol de Xirau mereix una semblança completíssima que la contempli i ens la faci contemplar en el marc històric que li va tocar viure, i que sigui, a la vegada, un testimoni de fidelitat al record a l'afecte a la seva persona, a l'admiració a la seva obra i, en definitiva, a la història (petita gran història) de la seva vida.

La urgència del treball no permet escriure aquesta semblança que em plauria realitzar. És possible que més endavant, si ningú més no em pren la tasca, m'arrisqui a descobrir els relleus i els matisos que converteixen en excepcional una vida que, de portes enfora, al marge de la recerca i l'anàlisi, apareix com absolutament normal.

Vaig conèixer Maria dels Angels Vayreda, poc després de la meua arribada a Figueres, l'any 1961. Seria en una de les «festes de la poesia» que organitzava llavors el Casino Menestral (i sembla que ressorgiran ja l'any vinent) a la qual se'm va convidar per a participar-hi. Recordo que em va sorprendre la profunda tristesa dels seus ulls. Pocs dies després —perquè no em vaig poder estar del comentari— algú m'assabentava del què havia representat per Maria dels Angels el traspàs de la seva filla Adela.

He escrit en alguna banda —i cada cop em confirmo més en la idea— que la vida de Maria dels Angels Vayreda s'ha de considerar des de dues òptiques: abans i després de la mort d'Adela. Jo vaig conèixer Maria dels Angels després d'aquest xoc i per això em va sorprendre la profunda tristesa dels seus ulls: una tristesa que la va acompanyar sempre i que va posar més dolcesa a la seva veu i més senyoria al seu gest. Com era Maria dels Angels Vayreda abans de morir Adela?

Alguna vegada havia estat confident de Maria dels Angels. Vaig constatar que sabia ser l'esposa discreta,, la mare abnegada i orgullosa de les seves filles i l'àvia enamorada del seu nét en el qual revivia indubtablement tots els projectes lluminosos de la filla perduda. El fet de viure ancorada en l'enyorança de la filla Adela, l'unia més sòlidament a Maria. En el cor de la mare no hi havia cap diferència afectiva. Hi havia, això sí, una filla morta que l'amarava d'enyorament, i una filla viva que donava sentit a la seva vida. Dono molta importància a aquests aspectes familiars i íntims de Maria dels Angels Vayreda perquè, al meu entendre, foren no solament el basament on recolzà la seva creació literària, sinó la font més autèntica de l'esmentada creació.

M.^a dels Angels Vayreda de Xirau

*Esriptora
i Poetessa
Empordanesa
per Catalunya*

*per
Manuel Pont i Bosch*

Amb la seva filla Maria.

Tres dies abans de morir em telefonava Maria dels Angels per dir-me que em trametia un treball sobre Josep Fontbernat. Vàrem aprofitar l'avinentsa de la trucada per a parlar una estona i ella em va posar al corrent dient-me que estava passant una temporada d'eufòria i que pensava editar properament un llibre de poemes. Qui ens havia de dir que aquells moments que s'acostava la separació (definitiva en el temps i relativa pels que vivim en l'esperança de la resurrecció) i que aquella sensació eufòrica no era sinó un preludi de l'eternitat?

3

La notícia es va escampar ràpidament. Era el dia 25 de maig. Va morir repentinament entorn de les vuit de la matinada. Es trobava al llit llegint el diari. Li agradava d'estar al corrent dels esdeveniments. Es trobava sola. Qui sap quina fou la seva darrera paraula o el seu últim pensament. Em van donar la notícia per telèfon. Acabava de penjar l'aparell i em trucava Jaume Maurici. El plor li trencava la paraula. Maria dels Angels ens havia agafat a tots de sorpresa. I tots vàrem sentir-nos units per un dolor sincer i fratern.

Pocs dies després (concretament el 30 de juny) a la sala d'actes del Casino Menestral de Figueres, havent pres la iniciativa Ferran Garrido i la Junta de Cultura de l'esmentada entitat figuerenca, tots els poetes que anteriorment

ens havíem trobat a la festa de la poesia, ens reuníem, acompanyats d'una gran assistència d'amics, per a tributar a l'amiga que s'havia absentat, un homenatge d'afecte. Fou un acte íntim, organitzat, potser, amb una certa pressa, però fruit d'una necessitat d'expressar públicament uns sentiments de dolor, d'admiració i d'esperança.

He dit ja que Maria dels Angels Vayreda era una gran senyora. Havia nascut a Lledó el 18 de juliol de 1910, filla d'una família distingida i, sobretot, artísticament sensibilitzada. Era una dona de paraula suau i amable, de moviments senyorívols i de gest mesurat; una dona que allà on anava es convertia en el centre d'atenció de tots. Sabia situar-se sempre al seu lloc, mantenint-se sempre en un segon terme voluntari que li donava un subratllat d'interès. Estava disposada en tot moment a fer un favor i hom creu que darrerament havia arribat a tenir una profunda i vivíssima experiència evangèlica.

4

Es interessant conèixer el marc íntim on es va desenvolupar una escriptora que ha estat comparada a Caterina Albert (Víctor Català) i una poetessa que, indubtablement, ha estat un dels valors més importants de la Literatura Catalana dels darrers anys. Per una banda, Maria dels Angels reclamava per Figueres un centre on els lletraferits ens poguéssim reunir i intercan-

El dia que se li va retre homenatge a Sant Pere de Roda, a on la seva germana Montserrat llegeix una poesia.

viar periòdicament opinions i, per altra, es complia en la soledat. Erà treballadora i humil

Dubto que com a poetessa hi hagi hagut darrerament a Catalunya qui l'hagi superat. Sóc conscient de l'afirmació que faig perquè, després d'haver llegit molta poesia, no he trobat encara res que es pugui comparar amb el **Testament d'Amèlia**. Els versos neixen frescos i espontanis, enfilant-se —sempre servint-se de l'eix d'una musicalitat interna que només posseixen els privilegiats— des de la descripció detallada que ens descobreix la mà femenina, fins a les cimes més afiligranades del vers transverberat i lúcid. I, sobretot, eloqüent. Maria dels Angels no va ser mai una poetessa de laboratori ni, menys encara, conceptualista o intel·lectualista. Ella deixava una mica de cor en cada vers.

Per això la seva poesia s'entén i posa en evidència una capacitat creadora que domina la paraula al contrari de tants i tants que apareixen dominats per la paraula a causa d'una manca de creativitat que no admet substitutius. Maria dels Angels Vayreda, com a poetessa, ha estat una víctima més dels cercles tancats que exis-

teixen i que es mouen, particularment, en la gran ciutat. A Catalunya, els mateixos catalans, ens haurem de penedir de moltes actituds tancades.

5

Com a escriptora i novel·lista, Maria dels Angels sobresurt amb la novel·la **Encara no sé com sóc** que molts consideren autobiogràfica i que no hi ha cap dubte que en té moltes pinzellades. Es tracta d'una novel·la de testimoniatge que ens posa enfront d'uns fets que formen el nostre bagatge (trist bagatge) històric. De la mateixa manera que en poesia Maria dels Angels Vayreda és fluïda, exacta i eloqüent, en la novel·la (i no solament en la publicada) és realista i brillant. Es indubtablement una de les millors novel·listes actuals que s'ha tingut marginada per les circumstàncies. Val a dir que ella hi va ajudar una mica perquè es va mantenir en una reserva prudent i mai no es decidí d'iniciar

El mateix dia a Sant Pere de Roda, amb uns companys.

la processó de visita a les editorials emparades pels corresponents padrinatges.

Maria dels Angels Vayreda és una acusació contra totes les mediocritats encastellades i tancades amb pany i forrellat vivint la felicitat de l'encensament mutu. Potser també és una acusació contra nosaltres —els que hem conviscut amb ella en el seu temps— i no li hem volgut (potser no n'hem sabut) reconèixer els seus mèrits.

Ara Figueres es desvetlla. L'Ajuntament li ha dedicat un carrer. Editarà també els treballs de l'acte d'homenatge. La Província també participa d'aquest desvetllament i l'Excma. Diputació de Girona li concedeix a títol pòstum la

medalla de plata de la Província. Es necessari que es desvetlli Catalunya i arribi a la conclusió que Maria dels Angels Vayreda ha estat una escriptora empordanesa per Catalunya en un temps molt difícil i en unes circumstàncies (àdhuc familiars pel cognom Xirau tant lligat a ella) gens favorables. Esperem que se li faci justícia. Per la tardor sortirà el llibre de poemes **La boira als ulls** que Maria dels Angels estava preparant poc abans de morir. Déu vulgui que tota l'obra escrita de la poetessa i novel·lista que roman tancada a l'armari de l'oblit o de la indiferència, pugui ser publicada. El benefici seria per Catalunya ja que Maria dels Angels ha estat una de les que han ajudat molt positivament a salvar els nostres mots.